Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 55, Aralık 2021, s. 486-503

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.54874>

Öğr. Gör. Dr. Gülşen Şefika BERBER

Manisa CBÜ Salihli MYO, Tekstil, Giyim, Ayakkabı ve Deri Prog.

gulsennberber@hotmail.com

Prof. Dr. Nesrin ÖNLÜ

Dokuz Eylül Üniversitesi, GSF, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü,

onlunesrin@gmail.com

SÜRDÜRÜLEBİLİR SANAT BAĞLAMINDA GERİ DÖNÜŞÜM YAKLAŞIMININ TEKSTİL SANATINDA BİREYSEL SÖYLEMLERİ VE DENEYSEL ÇALIŞMALAR

Özet

Sanatta sürdürülebilirlik kavramı, 1960'lerden itibaren doğa ve ekolojik yaklaşımları barındıran bir üretim biçimidir. Bu üretim biçimi atık malzemeleri ve buluntu nesneleri, geri dönüştürme, ileri dönüştürme ve yeniden kullanma üzerine kurulu bir sistemden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında sürdürülebilir sanat kapsamında geri dönüşüm mantığı ile, üretim öncesi atık tekstil nesneleri kullanılarak 6 adet deneysel sanat çalışması üretilmiştir. Çalışmaların çıkış noktasını tekstil atıkları ile çalışan 4 tekstil sanatçısının eserlerinde kullandıkları malzeme ve teknik özellikler oluşturmaktadır. Çalışmada, öncelikle sürdürülebilir sanat ve tekstil sanatı ilişkisinden bahsedilmiş, daha sonra çıkış noktası olarak belirlenen, sürdürülebilir tekstil sanatı ile bağlantılı çalışan Anna-Lena Sauer, Kaarina Kaikkonen, Coulter Fussell ve Victoria Udondian adlı sanatçılar ve yapmış oldukları eserler hakkında bilgiler verilmiştir. Sanatçı bilgilerinden sonra; kolaj, örme ve kişisel teknikler ile oluşturulmuş deneysel sanat çalışmalarının oluşum sürecinden bahsedilmiştir. Değerlendirme kısmında ise, yapılan çalışmalar sanat bağlamında sürdürülebilir geri dönüşüm konusuyla ilişkilendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Atık nesne, geri dönüşüm, sürdürülebilir sanat, ileri dönüşüm, tekstil

INDIVIDUAL DISCLAIMERS AND EXPERIMENTAL STUDIES OF RECYCLING APPROACH IN TEXTILE ART IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE ART

Abstract

The concept of sustainability in art is a form of production that includes nature and ecological approaches since the 1960s. This mode of production consists of a system based on waste materials and found objects, recycling, upcycling, and reuse. Within the scope of this study, 6 experimental works of art were produced by using waste textile objects before production, with the logic of recycling within the scope of sustainability art. The starting point of the works is the materials and technical features used by 4 textile artists working with textile wastes in their works. In the study, first of all, the relationship between sustainable art and textile art was mentioned, then information was given about the artists Anna-Lena Sauer, Kaarina Kaikkonen, Coulter Fussell, and Victoria Udondian who worked in connection with sustainable textile art and their works, which was determined as the starting point. After the artist information; The formation process of experimental art works created with collage, knitting and personal techniques is mentioned. In the evaluation part, the studies are associated with the subject of sustainable recycling in the context of art.

Keywords: Waste object, recycling, sustainable art, upcycling, textile

GİRİŞ

"Bütün sanat doğanın taklididir" Lucius Annaeus Seneca

Romalı düşünür Lucius Annaeus Seneca, sanat eylemlerindeki çıkış noktasının doğaya öykünmek/mimemis olduğunu, sanatın doğanın doğal döngüsünü yansıttığını ve tamamladığını vurgulamıştır. Sanatın tarihsel bağlamında Ortaçağ, Mısır, Roma, Barok, Romantizm dönemlerinde yoğunlukla karşılaştığımız doğayı taklit etme eylemi, İzlenimci ve Post-İzlenimcilerin sanat galerilerinden çıkarak salt doğayı resmetmeleri ile yeni bir boyut kazanmıştır. Ardından pek çok sanat akımı ile doğa mimesisi farklı yaklaşımlarla ifade edilmiştir. Ancak Endüstri Devrimi ile birlikte artan tüketim davranışları ve insan müdahaleleri ile doğada oluşan deformasyonlardan dolayı çevresel felaketler, küresel ısınma, iklim değişiklikleri gibi durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanatçılar yaşanan bu felaketleri çalışmalarına uyguladıkları öykünme biçimlerinde, içinde bulunulan dönemin ekolojik konularıyla harmanlayarak yeni yöntem ve tutumlar geliştirmişlerdir. Bourriaud, sanatçının yaşadığı dönemdeki eylemsel davranışlarının yaşamın bir parçası olduğunu şu şekilde açıklamıştır; "Sanat yapıtlarının rolü artık hayali ve ütöpik gerçeklikler oluşturmak değil, sanatçının seçtiği ölçek ne olursa olsun, mevcut gerçek içinde yaşama biçimleri ve eylem modelleri olmaktır" (Bourriaud, 2002:13).

1960'ların başından itibaren sanatçı, geleneksel üretim biçimlerini terk edip, sanat eylemlerini sosyal değişimlerin yaşandığı kimlik, kültür, ırk, kadın hakları gibi pek çok yaşamsal durumdan

besleyerek düşünsel bir anlatı çerçevesi içerisinde *kavramsal sanatı* oluşturmuştur. “Kavramsal Sanat, duygusallıktan uzak düşünselliği temel alan, uyandırmak istenen hislerin değil ideaların olduğu bir hareketler bütünüdür (Güner ve Ataman, 2016:72). Böylece düşünselliği temel alan sanatçı, doğal çevrenin tahribatına verdiği tepkiyi 1960 sonraları ortaya çıkan Arazi Sanatı/ Çevre sanatı/Yeryüzü sanatı/Toprak sanatı aracılığıyla gerçekleştirmiştir. “20. yüzyılın ikinci yarısında olumsuz etkileri daha çok hissedilmeye başlanan endüstriyel gelişmenin ve teknolojik hızın tehlikeli boyutlarını düşünmeye çağıran “Arazi Sanatı”, doğayı görünür kılan, doğaya dair bilinç uyandırmayı amaçlayan, teknoloji karşısında doğayı kutsayan bir yaklaşımın ürünüdür” (Antmen, 2014: 251). İnsan kaynaklı ekolojik değişimler yine insan tarafından farklı tekniklerle yansıtmaya görevine devam etmiştir. Arazi sanatı kavramsal sanat bazlı söylemlerini sosyolojik, psikolojik, aktivist, ekolojik, tüketim karşıtlığı gibi yaklaşımlarla ve farklı disiplinlerle ifade etmiştir.

“Arazi Sanatı, sade, geometrik şekillerin açık alanlara uygulanması açısından Minimalizm ile taş/torak gibi doğal malzeme kullanımı ve süreçselliği açısından Arte Povera ile, yapıtların genellikle gelip geçici doğası nedeni ile Happening ile, hatta bazen sanatçının doğaya bizzat müdahale sürecine odaklanması açısından Performans Sanatı’yla ve projelerin zaman zaman salt belge, fotoğraf, harita ve benzeri ‘artakalan’ malzemeyle sergilenmesi dolayısıyla Kavramsal Sanat ile yakınlık taşıyan bir akım olarak nitelendirilmiştir”(Antmen, 2014: 253).

Bu ifade biçiminin temelini güçlendiren, gerek seçilen malzemeler gerekse sanat ürününün süreci açısından destekleyen sanat akımı Türkiye’de Fakir Sanat/ Yoksul Sanat olarak bilinen Arte Povera’dır. Bu akım 1970’lerin başında ortaya çıkmış, İtalyan yazar Germano Celant’ın önderliğinde sanatçıyı doğanın bir parçası, doğayı ise bir sanat eseri olarak gören, insan ve yaşamı konu alan, buluntu nesneyi ve atık malzemeleri dönüştüren bir simyacıya benzeterek sanat severleri sanatın sürecini izlemeye davet etmiştir. Yoksul sanatçılar malzeme seçimlerinde yerel, ilkel ve doğal olanı tercih etmişlerdir. Doğadan buldukları buluntu nesne, toprak, ağaç, yosun, taş, maden vb. rastgele, geçici bulunan her türlü nesne aslında bize sürdürülebilir sanatın örneklerini de sunmuştur. Bazı sanatçılar ironi yaratmak ve sanat-doğa ilişkisine dikkat çekmek için yapay ve doğal malzemeyi birlikte kullanmışlardır. Bu akım temelde döneminin siyasi söylem ve çıkışları ile var olmuş olsa da, uygulamalarda doğadan etkileşimler söz konusudur. Çevrelerinde bulunan fiziksel şartlara uygun hazır nesneleri, seçtikleri sosyal bir ortamda, sanatsal deneyim yaratma ve bunu paylaşmayı izleyiciyi dahil eden bir platformla planlamışlardır. Malzemelerde kullanılan *fakirlik* ya da *yoksullaşma* kavramı, bilinen meta anlamındaki maddeye sahip olmama anlamının dışında eğretilmeye dayanan bir anlamla yer almıştır. Buradaki yaklaşım, malzemenin taşıdığı değersizliği ifade eden yoksullaşma olup, onu yeniden işleyerek sanat nesnesine yükselttiği için sürdürülebilir sanat hareketi olarak değerlendirilebilir.

Bu yeni akımla birlikte gelişen çevre duyarlılığı ile sanatta yeni bir ifade biçimi olan sürdürülebilir sanat kavramı gelişmiştir. Sürdürülebilir sanatı Çelik (2021) “Ekoloji, sosyal adalet, şiddet karşıtı, demokrasi gibi sürdürülebilirliğin temel ilkeleriyle uyumlu sanata sürdürülebilir sanat denir” şeklinde tanımlamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmaların içeriğinde sürdürülebilirlik konusunun kavramsal yaklaşım ve soyutlama ile yorumlanması yer almaktadır. Kullanılan malzemeler, sınırsız bir alanla yaratılmış, çoğunlukla doğanın kendisi, fotoğrafı, doğada bulunan ve atık haldeki nesnelerdir. Öncü sanatçıları olarak Robert Smithson, Mierle

Laderman Ukeles, Joseph Beuys, Nancy Holt, Agnes Denes, Walter de Maria, Michael Heizer, Ana Mendieta, Richard Long kabul edilebilir. Sürdürülebilir sanat karşımıza atık nesnelerin yeniden kullanımı kapsamında değerlendirilmesi olarak çıktığı gibi, gereğinden fazla tüketim ve üretimin doğaya ve çevreye verdiği zarara dikkat çekmek amacıyla kavramsal bir biçimde de çıkmaktadır. Her iki sanat eyleminin de temel malzemeleri atık ve buluntu nesnelerdir. Sürdürülebilir sanat hareketi, değişen dünya dinamikleri ile sanatın çevre duyarlılığına katkısını arttırmak için sunum mekânlarını kamusal alanlara taşıyarak izleyicinin sanat aracılığıyla ekolojik duyarlılığına katkı misyonunu kazanmıştır. Sanat eylemi bu süreci gerçekleştirirken zaman zaman disiplinlerarası çalışmaya ihtiyaç duyar. Sürdürülebilirlik kavramı sosyal, ekonomik, biyofiziksel, tarihi ve kültürel farklı etkenlerle de ilişkilidir. Dolayısıyla üretilen sanat eserinin sürdürülebilir olması farklı disiplinleri de içermesi gerekir (URL 1). 1960'ların ve 70'lerin başındaki sanatsal deneyimlere bakıldığında zaman sürdürülebilirlik ve çağdaş sanat bileşimine öncülük eden hareketin asıl kökeninin, sanat ve ekoloji ilişkisinin mekâna ait bir kavram değil düşünsel olduğunu vurgulamaktadırlar. Kavramın ve içine katılımcının dahil edilmesi, farkındalık yaratmak açısından da önemli rol oynar (Karaca, 2019:241).

Güncel sanat eğilimleri, 1980'li yıllarla birlikte, dünya düzeni ve globalleşme olguları etrafında ortaya çıkan merkez-çevre ve mekân ilişkilerini sorunsallaştırmaktadır. Bu kavramlar ekseninde düşünülerek, ekolojik konuları ele alan sanat çalışmaları, izleyicinin daha fazla ilgisini çekebilmek, daha görünür ve doğayla daha iç içe olabilmek için, galeri ve müze gibi sanat mekânları olarak tabir edilen mekânların dışına taşar (Karaca, 2019 :234). Özellikle 1990'lardan bu yana sanatçılar, küratörler ve araştırmacılar sanat etkileşiminde izleyiciyi sanata dahil etmek adına duyarlılıklar yüklenmişlerdir. Böylece sanat oluşumunda, sanat nesnesi, izleyicisi ve sanatçısı üretimin birer parçası olmuştur. Bu makalede çağdaş sanat pratiğinde sürdürülebilirlik stratejileriyle ilgili tekstil atıkları ile oluşturulan çalışmalar ve konu dahilinde üretilmiş yeni örneklerle çevre sorunlarına dikkat çekmek ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına ihtiyaç olduğu fikrini bilinçlendirmek amaçlanmıştır. Gereğinden fazla tüketim ve üretim sonucu meydana gelen atıklara geliştirilen çözümler olan sürdürülebilirlik eylemleri, tekstil sanatçıları arasında, sürdürülebilirlik konusunu ele almada fazla tüketime kavramsal yaklaşma konusundaki artan isteklilik ve özellikle malzeme seçimi açısından kolay ulaşılabilir ve uygulanabilir olması üretim miktarını her geçen gün arttırmaktadır. Ayrıca plastik sanatlar içerisinde bir sanat biçimi olarak tekstil sanatının çağdaş sanat platformları içerisindeki varlığına büyük katkı sağlamaktadır.

Bu makalenin ana konusunu; yukarıdaki bilgiler ışığında, üretim öncesi tekstil atıklarıyla, sürdürülebilir sanat bağlamında geri dönüşüm kapsamında üretilen 6 adet deneySEL sanat çalışması ve üretim süreci oluşturmaktadır. Geri dönüşüm “tekrar kullanılamayan atıkların ikincil hammadde elde etmek üzere bunları işleyecek tesislere gönderilerek, fiziksel ve-veya kimyasal işlemlerden geçirilmesi” (Koşar vd. 2021: 722) işlemidir. Bu çalışmada fiziksel dönüşüm işlemlerinden geçirilerek hazırlanan çalışmaların çıkış noktası, sürdürülebilir tekstil sanatıyla ilişkili çalışan Anna-Lena Sauer, Kaarina Kaikkonen, Coulter Fussell ve Victoria Udondian' ın eserleri, eserlerinde kullanılan malzemeler ve tekniklerdir. Çalışmalarda kolaj, örme ve kişisel teknikler kullanılmıştır.

Makalede öncelikle sürdürülebilir sanat ve tekstil sanatından bahsedilmiştir. Bir sonraki alt başlıkta yapıtlarının malzemelerini geri ve ileri dönüşüm ve yeniden yapım ile oluşturan dört tekstil sanatçısı, Anna-Lena Sauer, Kaarina Kaikkonen, Coulter Fussell ve Victoria Udondian'

ın çalışmaları hakkında bilgiler yer almaktadır. Adı geçen tekstil sanatçıları farklı dokusal etkiler yarattıkları eserlerinde kimlik, göç, tarih, değişim, kırılmalık gibi temalarla çok çeşitli işler yaratmak için her türlü tekstil ürününü, atık ve sıra dışı malzemeleri kullanmaktadırlar. Bu temalar için; hassas dokunuşlarla işlenmiş eski kumaşlar, dikişli, yamanmış, eskimiş ev tekstilleri, atık kumaşlar, buluntu eşyalar, endüstriyel atık yünlerle dokunan duvar askıları, kullanılarak yapılan yorganlar bu tekstil sanatçılarının ifade biçimlerine büyük katkı sağlamıştır. Bu sanatçıların etkilendiği tematik konular ve ilhamlar dönüştürme fikirleriyle birleştirilerek kolaj, dokuma, dikiş ve kişisel teknikler ile bütünlük sağlamışlardır.

DeneySEL çalışmaların çıkış noktasını oluşturan sanatçıların üretimlerinin incelenmesinden sonra, ana konu olan, sürdürülebilir sanat bağlamında geri dönüşüm kapsamında üretilmiş deneySEL çalışmalardan ve üretim sürecinden bahsedilmiştir. Çalışmaların üretim sürecinde, malzeme ve teknikle birlikte, çıkış noktası olarak sanatçıların çalışmalarından hangi kapsamda esinlenildiğine de değinilmiştir.

Sürdürülebilir Sanat ve Tekstil Sanatı

Sürdürülebilirlik sözcüğü, İngilizce'deki *sustainability* sözcüğünün anlamı olarak karşılık bulan, ancak Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde karşılığı bulunmayan devamlılık arz eden, sürekliliği olan anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı temelinde sürekliliğin, devamlılığın sağlanması anlamına gelmektedir. Çevrenin iyileştirilmesi, kaynakların doğru kullanılması, insanların çevreye karşı sorumluluğunun ve duyarlılığının artırılması için gerekli girişimlerde bulunulması sürdürülebilirlik kavramının amacına uygun düşen uygulamalardır (Akdemir, 2021:192). Ekosistemimiz, 20. yüzyılla birlikte gelişen endüstriyel, teknolojik, bilimsel gelişmeler sonucu ortaya çıkan aşırı üretimin faturası olan aşırı tüketim sonucu oluşan atıkların çevreye ve canlılara zarar vermesi ve doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi gibi sorunsallar ile karşılaşmıştır. Artan çevre tahribatlarına karşı sürdürülebilirlik duyarlılığı ile toplum bilinçlenmesine gidilerek yeni ekolojik davranış biçimleri ile ilgili adımlar atılmaya başlanmıştır. Doğa ve kapital düzenin 20. yüzyılla uğradığı deformeye ilk tepki Roma Kulübü tarafından yayınlanan Büyümenin Sınırları adlı raporla 1972 yılında verilmiştir. Artan nüfus, endüstrileşme hızı, çevresel kirlenme, doğal kaynakların azalması gibi sorunlar karşısında verilen yanıt şu şekildeydi:

1. *Dünya nüfusunda, sanayileşmede, çevre kirlenmesinde, gıda üretiminde ve doğal kaynakların tükenmesinde bugünkü büyüme eğilimi sürecektir. Olasılığı en fazla sonuç, gerek nüfusta, gerekse üretim kapasitende oldukça ani ve kontrol altına alınmayan bir düşüşün ortaya çıkmasıdır.*
2. *Bu büyüme eğilimini değiştirme ve gelecekte uzun süre devam edebilecek çevresel ve ekonomik bir denge kurma olanağı vardır. Dünya çapında bir denge, dünya yüzeyindeki her bireyin temel maddi ihtiyaçlarına doyumunu sağlayacak ve her bireyin beşeri potansiyelinin geliştirilmesi için eşit fırsata sahip olmasına olanak verecek biçimde tasarlanabilir.*
3. *İnsanların, birinci sonuç yerine ikinci sonucu elde etmek için çaba harcamaya karar vermeleri halinde, ne kadar çabuk harekete geçerlerse, başarı olasılıkları da o ölçüde artacaktır* (akt. Peşkircioğlu, 2016:4).

Bu alınacak önlemler çerçevesinde yeni bir kavram olan sürdürülebilir kalkınma gündeme gelmiştir. 1987 yılında Brundtland Raporu ile netlik kazanarak hedefler netleştirilmiştir.

Sürdürülebilirlik kısaca daimi olma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu yetenek insanın ve doğanın sürdürülebilirliği için gereklidir. İlk kez 1987 yılında Brundtland Raporu'nda daha geniş bir çerçeveden bakılarak "Sürdürülebilirlik gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayamama riski olmadan, bugünün ihtiyaçlarının karşılanması prensibine dayanmaktadır." şeklinde tanımlanmıştır. Yeniden yetiştirilebilen, yeniden üretilen ve gelecekte tekrar sağlanabileceğinin garantisi olan her şey bu prensibe dayalıdır. Sürdürülebilir bir yaşam için pratikte şu üç prensibin benimsenmesi gerekmektedir: 1. Yaşamı gereksinimlere uygun planlamak, 2. Çevreyi korumak için çalışmak, 3. Tüketimi azaltmak (Arlı, 2012:56).

Sürdürülebilirliğin özünde olan devam etme, sanat eserinin kendisinden sonraki devamlılığını destekleyen tavrıyla, bu üç prensip sürdürülebilir sanat stratejilerinde farklı adlandırmalarla gelişen yaklaşımlarla uygulanmaktadır. Bu farklı adlandırmaları Namur (2017) şu şekilde özetlemektedir: "1960'lerden günümüze kadar uzanan süreçte de gelişen ve değişen "çevre" düşüncesi ve algısı, ekosistemi içeren, çevre sorunlarını kapsayan kaygılara doğru evrilen çok farklı sanat oluşumlarını getirmiştir. Bunlar; 'Art in Nature', 'Eco-art', 'Green Art', 'Restoration Art', 'Ecoventions', 'Sustainable Art', gibi örneklenebilecek, çok sayıda ve çeşitlilikte bir yelpaze oluşturmaktadır".

Bu kavramlar bağlamındaki sanatsal üretimlerde ergonomi ve işlevsellik önemsenmiş ve sürdürülebilirliğe katkıları araştırılmış ve çalışma süreçlerini bu bağlamlara odaklamıştır. 1967'ye geldiğimizde yaşamın köklerine ulaşmayı hedefleyen Yoksul Sanat'ın kurucu ve sanatçılarından Michelangelo Pistoletto'nin 1967 yılında "Paçavraların Venüs'ü (Venus of the Rags)" adlı beton, emaye ve paçavralardan oluşan çalışması atık tekstillerin sanatsal görünürlüğüne büyük katkı sağlamıştır. Çalışmada güzelliğin sembolü kabul edilen Venüs heykeli sırtını izleyiciye dönmüştür. Sanatçı, Venüs'ün yüzünü döndüğü yönde kullanılmış giysilerden oluşan bir yığın oluşturarak tüketim alışkanlıklarına ve meta olgusuna dikkat çekmek istemiştir (Görsel 1).

Görsel 1: Michelangelo Pistoletto, Venere degli Stracci (Paçavraların Venüs'ü), 1967

1970'lerde Arazi Sanatı ile başlayan süreç, estetik bağlamların yanı sıra ekolojik ve insan kaynaklı problemlere de odaklanmıştır. Mierle Laderman Ukeles, 1960'larda başlatılan sanatta sürdürülebilirlik hareketinin temsilcilerindendir. "Ukeles, sanatçıların insanları değişimin araçları olarak hareket etmeleri ve ekolojik sürdürülebilirliğe yönelik olumlu topluluk katılımını teşvik etmek için aktarım kavramını nasıl kullanabilecekleriyle ilgileniyordu" (URL2). Ukeles, ekolojii temel alan çeşitli heykeller, giyilebilir ürünler, performanslar sergilemiştir. Çöp toplamak ve şehri temiz tutmayı sanat performansı olarak gören Ukeles, Görsel 2'de yer alan "Touch Sanitation" adlı projesini 1979-1980 yıllarında 11 ay boyunca sürdürmüştür. Boren (2017) bu performans projesi için, eserin gücünün kapsamından ileri

geldiğini ifade etmiştir. New York şehrinin farklı bölgelerinde görevli 8500 çöpçüyü ziyaret ettiğini onlarla sohbet ederek hepsine New York şehrini canlı tuttıkları için teşekkür ettiğini belirtmiştir. Bu proje sonrasında başka eklentilerle devam etmiştir. Proje esnasında çekilen fotoğraflar, sanatçının günlük rotasından hareketle hazırladığı haritalar, çöpçülerle yaptığı röportajların video ve ses kayıtları 1984'te 2 galeride, 2016'da ise Queens Müzesi'nde retrospektif bir sergi ile yeniden sergilenmiştir.

Görsel 2: Mierle Laderman Ukeles, “Touch Sanitation” (Temizliğe Dokun), Performans, 1979-1980.

Sanat ve sürdürülebilirliğin yüzyıllar öncesine dayanan yakın bir ilişkisi vardır. Sürdürülebilirlik, yaşamın pek çok alanında uygulanabilir, “çevreye duyarlılık, dengeli ekonomik kalkınma, eşitlikçi sosyal refah, eğitim reformları ve daha birçok alanda bunu görmek mümkündür. Sürdürülebilirlikle ilgili olan bu alanlardan biri de sanattır. Sanat ve sürdürülebilirlik arasındaki bu simbiyozun (iki farklı oluşumun ortak yaşamı) zıtlığı yanında ortaklığı da söz konusudur “(Arlı, 2019: 67). Bu simbiyotik tavır, sanattaki görsel alanını farklı disiplinlerle hareket etmeye teşvik etmiştir. 21. yüzyıl ile birlikte başlayan sürdürülebilir sanat mı yoksa sanatın sürdürülebilirliğini konusu metodolojik anlamda sürdürülebilirlik temasıyla çalışan sanatçıları ele alan bir kavramsal temelli sanat üretim yöntemi olmuştur. Sürdürülebilirlik temasının sanatta kullanımının Arazi sanatı, Yoksul Sanat gibi akımlara dayandırıldığını düşünen tarihçilerin yanında sadece kavramsal temelli olduğunu düşünen başka fikirler de yer almaktadır.

Tıpkı sanattaki sürdürülebilirliğin başlangıç noktasını oluşturan Arazi Sanatı ve Yoksul Sanat gibi sanat akımlarının kullanmış olduğu hazır nesne, atık nesne, buluntu nesne vb. malzemeleri kullanan tekstil sanatçıları, eserlerini malzemelerin yeniden kullanımı şeklinde sürdürülebilirliğinin sağlanması ya da gereğinden fazla tüketim ve üretimin doğaya verdiği zarara dikkat çekmek için kavramsal kapsamda üretmektedirler. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde plastik ve kimyasal içeren üretimlerin artışında tekstil sektörü en önde gelen sektörlerden olmuştur. Bu içeriklerin doğada yüzyıllarca çözünmemesi, üretimi esnasında yaydığı kanserojen vb. etkiler, doğaya ve insana kattığı pek çok tahribat ile ilgili konuları ele

alan tekstil sanatçıları sürdürülebilir sanat kapsamında eserler üretmektedirler. Ana malzeme olarak tekstil atıkları tercih edilmektedir. Sürdürülebilirlik açısından tekstil sanatında kullanılan malzemeler, tüketiciye ulaşmadan ve tüketiciye ulaştıktan sonra oluşan atıklar şeklinde 2'ye ayrılmaktadırlar.

Tüketim öncesi atıkları, otomotiv, havacılık, ev bina, mobilya, yatak, kaba iplik, ev eşyaları, kâğıt, giyim ve diğer sanayiler için yeniden üretilen tekstil, elyaf ve pamuk sanayi yan ürünü malzemelerden oluşmaktadır. Tüketim sonrası atıklar, tüketicinin artık ihtiyaç duymadığı ve atmaya karar verdiği, herhangi bir giysi ya da tekstil materyallerinden yapılan ev eşyaları olarak tanımlanır. Bu materyaller ya çok eskidikleri ve yıprandıkları için ya da modası geçtiği için atılırlar (Katkı ve Bairgadar, 2012).

Tekstil sanatındaki sürdürülebilir odaklı çalışmalarda malzemeye ulaşım, elyaf ve defolu kumaş atığı için tekstil fabrikalarına, konfeksiyon atıkları için atölye ya da fabrikalara, üretim sonrası giysi atıkları için geri dönüşüm merkezleri aracılığıyla sağlanabilir. Sürdürülebilir sanatla eserler üreten tekstil sanatçılarının çalışmalarında konuyu irdeleyecek olursak; aşağıda çalışmaları hakkında bilgiler verilecek sanatçıların ortak noktası, her türlü tekstil ürününü, atık tekstilleri ve sıra dışı malzemeleri kullanmış olmalarıdır.

Sürdürülebilir Tekstil Sanatı Öncüleri ve Bireysel Söylemler

Sürdürülebilir tekstil sanatıyla ilişki çalışan Anna-Lena Sauer, 2005 yılında Almanya, Saarbrücken'deki Hochschule der Bildenden Künste Saar'da Güzel Sanatlar bölümünden mezun oldu. Köken olarak resim bölümü çıkışlı olan sanatçı; soyut resimlerinde ve heykellerinde giysiler, kumaş artıkları, kırık futbol topları, bahçe hortumları ve ambalaj malzemeleri gibi gündelik nesneleri yeniden kullanmaktadır. Çalışmalarına dokusal etkiler kazandırmak için doğal ve sentetik tekstillerden plastik ve boyaya kadar farklı türde malzeme kullanmaktadır. Sanatçı eserlerinde, özellikle ilgi çekici zıt malzemelerin yan yana getirilmesi ve bunların farklı özelliklerinin yanı sıra; doku, renk, çizgi, şekil ve mekanın özerk anahtar unsurları taşımasını önemseydiğini ifade etmektedir. Deneysel çalışmalarında malzemelerin yumuşaklık ve katılık, gizlilik, gerginlik ve serbest bırakmadaki davranışlarını da keşfetmektedir (URL 3). Görsel 3'de sanatçının tuval üzerine naylon ve kumaş artıkları ile yapılmış üç adet soyut duvar çalışması yer almaktadır. Bu çalışmalarda, boyanın yerini alan çoklu kumaş katmanları yoğun olarak belirsiz bir ön ve arka plan olarak kullanılmış, bu kullanımlar farklı dokusal ve optik yanılsamalar yaratmıştır. Eserlerde, kumaş katmanlarının her birini fırça darbesine benzer şekilde yerleştirme söz konusudur. Kumaşlardaki önde ve arkada olma durumları ise eserlere boyutsal bir zenginlik katmıştır.

Görsel 3: Anna-Lena Sauer, soldan sağa: “Soft Oval” 2018, “Wall Pillow”, “Striped Spice

Kaarina Kaikkonen ise 1978-1983 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim almıştır. Heykel ve enstalasyon çalışmalarıyla Fin sanatının önde gelen sanatçılarından biridir. Profesör olan Kaikkonen, aynı zamanda devlet sanatçısı olarak çalışmaktadır. Çalışmalarında kullanılmış giysilerden oluşan büyük boyutlu enstalasyonlar oldukça dikkat çekmektedir. Genellikle ikinci el kıyafetler ile oluşturduğu çalışmalarını mekansallıkla bütünleştirmektedir. Seçtiği mekanlar arasında sıradan bir sokak, kilise, tarihi bir yapı, saat kulesi gibi çok farklı tercihleri olmuştur. Çalışmalarında seçtiği giysilerde renk geçişlerine dikkat çekmektedir. İtalya'da bulunan Collezione Maramotti'nin yönetmeni Reggio Emilia, Kaikkonen'in çalışmalarındaki yaklaşımlarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Her zaman onları çevreleyen çevresel ve mimari unsurlarla güçlü bir şekilde aşılınmış olan eserlerinin anıtsal özelliklerinin yanı sıra, bir şekilde insanın kırılganlığına işaret eden malzemelerin süreksizliği ve kırılganlığıyla bağlantılı bir çekirdek de vardır. Bir şeyden “gelme ve gitme” hareketi, sanatçının yapıtlarında tekrarlanan biçimsel bir unsurdur – yapıtların başlıklarında da gördüğümüz gibi – böylece geçmiş anılar ile geleceğe yönelik gerilimleri arasında bir zaman köprüsü oluşturmaya katkıda bulunur” (URL 4).

Kaikkonen'in Görsel 4'te bulunan çalışmaları 2. el giysilerle yapmış olduğu en küçük boyutlu çalışmalarına örneklerdir. İnsan figürünü dolaylı yollarla ifade biçimi renk geçişleri ile vurgulanarak dikkat çekmektedir. Her bir giysinin parçası, rengi ve duruşu kompozisyonda dil birliği sağlamaktadır. İzleyicinin uzaktan ve göz kısarak çalışmayı izlemesi görüntüyü daha da netleştirmektedir.

Görsel 4: Kaarina Kaikkonen, soldan sağa: Light Gallerie Forsblom, Light+ Gallerie Forsblom, Helsinki, 2011.

Coulter Fussell, Mississippi'de yaşayan ve çalışan bir tekstil sanatçısı ve ressamdır. Georgia, Columbus'ta doğup büyüyen Coulter, BFA'sını 2000 yılında Mississippi Üniversitesi'nden almıştır. Çalışmalarında ikinci el giysi, ev eşyası ile eskiye ait duygusunu aktarmaktadır. Yorgan, kapitone, yama, kırkyama en çok kullandığı tekniklerdir. Tuval olarak gördüğü alanı doldurduğu kumaşlarda denge en önemli elemanıdır. Gelenek ve günceli harmanlayan eski ve yeni duygusunu hissettiren ve yüksek duygu durumlarına iten çalışmaları dikkat çekmektedir. Sanatçı Fussell'in Görsel 5'te yer alan dört çalışması 17 Ocak - 29 Şubat 2020 tarihleri arasında Halsey Çağdaş Sanat Enstitüsü'nde açtığı ve “Kaçışın Hammaddeleri” başlığını verdiği sergisinde yer almaktadır. Bu sergi için Burroughs'in “Çaresizlik, köklü değişimin hammaddesidir. Sadece inandıkları her şeyi geride bırakabilenler kaçmayı umabilirler” (URL 5) sözünü kendisine çıkış noktası olarak aldığını ifade etmiştir.

Barışçıl Krallık, 2020

Odalarımız, 2019

Çiçekler, 2019

Odak Noktası, 2019

Görsel 5: Coulter Fussell, 2019, Mississippi

Victoria Udondian, Nijerya’da bulunan Uyo Üniversitesi’nde resim eğitimi almıştır. Lisansüstü çalışmalarını New York City’deki Columbia Üniversitesi’nde heykel alanı ile tamamlamıştır. Aynı zamanda moda tasarımı ile ilgili eğitimler almış Nijeryalı bir sanatçıdır. University at Buffalo’da Sanat Tarihi bölümünde Doçent olarak görev yapmaktadır. Udondian, çalışmalarında genellikle kendi kültürünü konu edinmiştir. Kültürel kimlik ve göç konularını kendi deneyimleri ile sentezlemeye çalışmaktadır. Giyim olgusu ile kimliği şekillendirmek istemesi ve tekstillere olan merakı birleşince kumaşlardaki tarihsel ve gizli anlamların peşine düşmektedir. Sanatçının Görsel 6’da yer alan çalışması geleneksel dokuma tekniği ile yapılmış ve 2012 yılında Manchester Whitworth Sanat Galerisi’nde yer alan “*Batı Afrika Bugün gelen Sanat: Biz Yüz İleri*” başlıklı sergisinden “*Aso Ikele (1948)*” bir parçadır. *Aso Ikele*, Yoruba dilinde 'evi korumak için kullanılan kumaş' anlamına geliyor. Sanatçı bu eser ile ikinci el giysilerin Batı Afrika tekstil endüstrisi ve kültürel kimliği üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. Udondian, bu melez parçayı yaratmak için Manchester ve Nijerya’dan getirdiği kullanılmış kıyafetleri, çuval bezi ve farklı kumaşları geri dönüştürmüştür. Dokuma tekniğini kullanması ise yine Nijerya ile kurduğu etnik bağdan kaynaklanmaktadır (URL 6).

Görsel 6: Victoria Udondian, “Aso Ikele (1948)”, 7m x 7m, 2012

Udondian’un Görsel 6’da yer alan çalışması, 1950’lerde tuvallerinde çuval bezi kullanan İtalyan Alberto Burri’nin çalışmalarını, galeri alanında çuval bezi sergileyen Yoksul Sanat sanatçısı Jannis Kounellis’in çalışmalarını aklı getirmektedir. Sanatçı çalışmalarında ilham kaynağının geleneksel Nijerya kültürü ile bağlantısı olduğunu teknik, malzeme seçimlerinin kendi kültürünü yansıttığını ifade etmektedir.

Sürdürülebilir Sanat Bağlamında Geri Dönüşüm Yaklaşımıyla DeneySEL Çalışmalar

Yazılı ve görsel kaynak taramaları ve incelenen örnekler sonucunda atık tekstil malzemeleri ile sürdürülebilir geri dönüşüm kapsamında 6 adet sanatsal çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda kullanılan malzemeler geri dönüşüm merkezinden alınan parça kumaşlar ve konfeksiyon atölyelerinden temin edilen serileme, kesim, dikim atığı olan kumaş parçalarıdır. Çalışmaları genel bağlamda 2 grup olarak ele alırsak; ilk grup kolaj¹, kişisel teknik ve serbest dikiş teknikleri ile 2. grup tekstil yüzey oluşturma yöntemlerinden biri olan örme tekniği ile üretilmiştir. Burada iplik olarak kullanılan kumaş atıklarının temini konfeksiyon atölyelerinden alınan overlok dikiş makinasının atığı olan parçalardır. Kumaşlar tıpkı büküm verilmemiş iplik şeklinde akışkan ve kolay şekil almaktadır. Oluşturulan çalışmalar da bir grup direk tuval üzerine yerleştirme şeklinde, diğer grup ise yarım ve tam çerçeve içinde farklı bir anlatım biçimiyle sunulmuştur.

Sürdürülebilir geri dönüşüm kapsamında oluşturulan atık tekstil kaynaklarından beslenen 6 deneySEL çalışmanın çıkış noktasını, seçilmiş 4 sanatçının kullandıkları malzemeler ve kullanma biçimleri oluşturmaktadır. Sanatçıların konuya kavramsal türden yaklaşımları çalışmaların oluşumunda rol oynamamıştır.

Görsel 7’de yer alan “Pencereler” isimli çalışmanın çıkış noktasında Anna-Lena Sauer’in kumaş katmanlı kolaj çalışmalarından esinlenilmiştir. Sanatçının her türden kumaşı tuvalde dokusal ve zıt renk kombinasyonlarında bir araya getirmesi kavramsal biçimlendirmesini oluşturmaktadır. Çalışma geri dönüşüm merkezinden alınan konfeksiyon kumaş atıkları ile oluşturulmuştur. Büyüyen ve çoğalan şehir kaosundaki bir fotoğrafın sanki akıllı bir telefon ekranında elle yaklaştırılmış ve detay alınmış bir karesi olarak tasarlanan çalışmada atık kumaş parçaları kullanılmış, kumaş parçalarına kolaj tekniği ile biçim verilmiş, dikiş tekniği ile de birleştirilmiştir. Biçim ve içeriği destekleyen oluşumlarda, şehir ışıkları, insan, kalabalık, kaos ve tüketim gibi kavramlar vurgulanmaya çalışılmıştır.

¹ **Kolaj:** Bir yüzey üzerine çeşitli kumaş, kağıt, etiket, fotoğraf vb. malzemelerin yapıştırılması, tutkal, boya vb. eklenmesi ile oluşturulan resim uygulaması.

Görsel 7:“Pencereler” ve ayrıntısı, 2021, geri dönüşüm kumaş artıkları, kolaj ve dikiş, 70x120 cm, Gülşen Ş. Berber

Görsel 8’de yer alan “Yabancılar” isimli çalışmanın çıkış noktasında yine Anna-Lena Sauer’in kumaş katmanlı kolaj çalışmalarından esinlenilmiştir. Sanatçının malzeme rengi ve dokusunda oluşturduğu kombinasyonlar temel alınmıştır. Kullanılan malzeme kumaş, konfeksiyon atölyesi kesim atık kumaşıdır. Büyük şehirlerde tüketim odaklı yaşayan ve yabancılaşan insandan yola çıkılmıştır. Yabancılaşma metaforunu ifade etmek için tesadüfen kesim esnasında oluşan giysi parçalarından yararlanılmıştır. İzleri ifade etmek için ise kumaş birleşim dikiş yerlerindeki dokusal boşluklu alanlar görsel bir zenginlik katmıştır. Çalışmada kolaj tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın üzerinde durduğu konular karşılaşma, insan, akış, yabancılaşma şeklinde sıralanabilir.

Görsel 8: “Yabancılar” ve ayrıntısı, 2021, geri dönüşüm kumaş artıkları, kolaj, 50x70 cm, Gülşen Ş. Berber

Görsel 9 ve Görsel 10’da yer alan “Denge ” ve “Denge 1” adlı çalışmalar toplumdaki denge kavramından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Denge isimli çalışmada Kaarina Kaikkonen’in insanı ifade eden giysileri yerine giysi dikişi öncesi kesimlerinden esinlenilmiş, bu çalışmada giysiden ayrılan telefler kullanılarak zıtlık yakalanmaya çalışılmıştır. Telefler kesilen giysi parçaları ile buluşunca asıl kumaşı oluşturacaklardır ve aslında denge budur. Geri dönüşüm merkezinden alınan kumaşlarda fark edilen kumaş uçları birleştirme yerleri ve konfeksiyon atölyesinde yapılan kesim sonucu oluşan boşluklar, bütünsel bağlamda kumaşta dengeyi oluşturmaktadır. Bu boşluklara alttan desteklenen başka kumaş katmanları ile renklilik, canlılık ve dolan boşluk hissi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Denge 1 adlı çalışmada Tıpkı Coulter Fussell’in çalışmaları gibi kumaş parçaları doğrudan bulundukları gibi kullanılmıştır. Çalışmada özellikle çerçeveden çıkan parçayı kullanarak

denge vurgulanmak istenmiştir. Kumaşlar kolaj ve kişisel teknikler ile oluşturularak kompozisyon içerisinde sabit durabilmeleri için belirli noktalarda dikişler ile birleştirilmiştir. Dikişli ve kesim yapılmış alanlar çalışmanın vurgulanmak istenen dokusal odak noktalarıdır. Dikişler, yazılar ve düzensiz kesilmiş kumaş ayrıntıları çalışmayı zenginleştirmiştir. Denge ve Denge 1 adlı çalışmalarda; denge, sınırsızlık, canlılık, umut kavramları sorgulanmıştır.

Görsel 9: “Denge ” ve ayrıntısı, 2021, geri dönüşüm kumaş artıkları, kolaj, asamblaj, 70x120 cm, Gülşen Ş. Berber

Görsel 10: “Denge 1” ve ayrıntısı, 2021, geri dönüşüm kumaş artıkları, kolaj, asamblaj, 70x120 cm, Gülşen Ş. Berber

Görsel 11’de yer alan “Sanat?” adlı çalışmada kullanılan tekstiller, konfeksiyon dikim atölyesi overlok makinası kesim artığı atık kumaşıdır. Çalışmanın çıkış noktasında Victoria Udondian’ın iplik olarak kullandığı farklı boyutlardaki kumaşlardan ve karmaşık dokuma yönteminin oluşturduğu dokudan esinlenilmiştir. Sanatçının çalışmalarını iplik formu için farklı boyutlarda gelişigüzel kesilmiş kumaş parçaları ve kumaş oluşturma yöntemi olan dokuma tekniği oluşturmaktadır. Sanat? adlı bu deneysel çalışmada başka bir kumaş oluşturma yöntemi olan örme tekniği kullanılmıştır. Belirli bir uzunluğa sahip olmayan kısa parça kumaşlar, gelişigüzel örme uygulaması içerisinde birleştirilmiştir. Udondian’ın çalışmalarında dokuma aralarında yer alan boşluklar burada pamuklu iplik ile tek bir noktada verilmeye çalışılmıştır. Sanat’ın ne olduğu konusunun eleştirildiği bu deneysel çalışma, çöp kategorisine ayrılmış(atık) kumaş ipliklerle örülmüş ve sunum açısından zenginliğin ve metanın en çok kullanıldığı altın varak resim çerçevesi ile güncel sanatı birleştiren bir ironi ile sunulmuştur. Ayrıca çalışmada kumaş uçlarının

düzensizliği özellikle estetik bağlamda değerlendirilmek istenmiştir. Çalışmada sanat, estetik, akış, boşluk konuları değerlendirilmiştir.

Görsel 11: “Sanat?” ve ayrıntısı, 2021, geri dönüşüm kumaş artıkları, örme tekniği ve el ile şekillendirme, 50x40 cm, Gülşen Ş. Berber

Görsel 12’de yer alan “Nereye?” adlı çalışmada sanattaki sunum arayışları üzerinden bir çıkış noktası ele alınmak istenmiştir. Ele alınan dört sanatçının çalışmalarının farklı boyutlardaki çerçevesiz işlerinin sunum biçimlerinden esinlenmiştir. Eserde kullanılan ana malzeme, konfeksiyon dikim atölyesi kesim artığı kumaştır. Çalışma biçimsel olarak sanat nesnesinin biçim arayışını sorguladığı için boyutlu tasarlanmış, bunu desteklemek adına bakır tel kullanılmıştır. Renk geçişini ve küçülen bir yapıyı canlandırmak amacıyla pamuklu doğal iplik tercih edilmiştir. Sanat eseri bir çerçeve içinde mi sunulmalı? Çerçeveye sığan alana müdahale edilmeli mi? Yoksa eser çerçeveden taşmalı mı? Bu üç sorunun sorgulandığı bu çalışma, kavramsal bağlamda ele alınmıştır. Biçim olarak kavramı destekleyen malzemeler ile şekillendirilmiştir.

Görsel 12: “Nereye?” ve ayrıntısı, 2021, geri dönüşüm kumaş artıkları, örme tekniği ve el ile şekillendirme, 35x25 cm, Gülşen Ş. Berber

Yapılan 6 adet deneysel çalışma malzeme ve teknik açıdan sürdürülebilir sanat eylemi olarak üretilmiştir. Ürünlerin biçim ve içerik oluşturulma süreçleri, Sürdürülebilir Sanatın temelini oluşturan sanat akımlarından biri olan Yoksul Sanat ruhu ile; atık malzemelerin bulma süreçlerinin ritüel olarak algılandığı, insana ait detayların çevresel duyarlılık ile işlendiği ürünlerle ortaya çıkmıştır. Celant’ın ifade ettiği gibi bir simyacı olarak hareket edilmiş, buluntu

nesne, atık nesne olduğu gibi kullanılmıştır. Böylece tekstil üretim atığı/ telef /atıl kullanımı ile doğal kaynakların kullanımı optimize edilmiş, çevresel ayak izinin azaltılmasına ve tekstil atığı geri dönüşüm zincirine deneysel bir bakış açısıyla sanatsal çalışmalarla katkı sağlanmıştır.

Deneysel Çalışmaların Sürdürülebilir Sanat Bağlamında Geri Dönüşüm Konusu Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen 6 adet deneysel üretimle, atık tekstil malzemesinin sanatsal alanda kullanımı, malzemenin bütünüyle bir atık nesne olup yok olması yerine bir sanat objesine dönüştürülerek yeniden kullanımını sağlamıştır. İncelenen sanatçıların üretimlerinde ise, atık malzemenin renk, doku, biçim gibi özelliklerinden faydalanarak, sanatçının sanat eylemindeki dünya ile olan iletişiminin sürdürülebilirlik yoluyla aktarıldığı saptanmıştır. Bu çalışmalarda seçilen konular: şehir yaşamının yalnızlaştırması, günlük hayattaki kaos, bütünü oluşturanın parça-denge ilişkisi, sanatın sorgulanması, arayışlar şeklinde sıralanabilir. Sanatçıların çalışmalarında atık malzeme seçimlerinin kaynağı tüketim öncesi ve tüketim sonrası olarak belirlenmiş, oluşturulan çalışmalar için malzemeler geri dönüşüm merkezlerinden ve ikinci el mağazalardan temin edilmiştir, teknik olarak kolaj, dokuma ve kişisel teknikleri uygulanmıştır. Deneysel çalışmalarda ise; malzemeler geri dönüşüm merkezi ve konfeksiyon atölyesi kesim, serim ve overlok atıklarından alınmış, teknik olarak kolaj, örme ve kişisel teknikler kullanılmıştır. Yapılan deneysel çalışmalar ile günlük yaşamda süresini dolduran ya da vazgeçilmiş nesnelerin sanat değeri taşıyan nesnelere dönüşümleri gerçekleştirilmiştir. Sıradan nesneler seçilmiş olması izleyiciyi de malzemenin bilinirliğinden kaynaklı olarak kolaylıkla eserin bir parçasına dönüştürmüş, bu etkileşim ile sanatta farkındalıklar yaratılmaya çalışılmıştır. Böylece sanatta kolektif bir yaklaşımla bilinçli tüketici ve sağlıklı bir ekosistem için yeni uygulamalara alan açılmıştır.

SONUÇ

Sürdürülebilirlik kavramının çıkış noktası olan doğa, yaşamımız için ihtiyacımız olan her şeyi, doğal dengeyi bozmadan, gelecek nesillere aktarıp, onların faydalanabileceği şekilde üretmek ve devamlılığını sağlamak olan bize çözüm yollarını yine kendisi sunmuştur. Sürdürülebilir malzeme ile yapılan sanatsal tekstiller sonucu oluşturulan geri dönüşüm, ileri dönüşüm, yeniden yapım gibi yöntemlerin ekosisteme sağladığı faydaları doğa dostu, çevreye duyarlı ve estetik okumaları üzerinden yorumlanmıştır.

Sanatta sürdürülebilirlik kavramı yapıtta kullanılan malzeme ve içerdiği kavramsal mesajı sorgulayan bir yaklaşımdır. Sanatın tarihsel serüvenine baktığımız zaman, 1960’lardan itibaren kavramsal yaklaşım metodolojilerinin sundukları yeni yaklaşımlar aracılığıyla sanatın biçim ve içeriği yeniden şekillenmiştir. Bu metodolojiler sanatta sürdürülebilirlik kavramının da oluşumuna zemin hazırlamışlardır. İnsan yaşamı içinde bulunduğu ekosistem ile şekillenmektedir ve insanlığın ekosisteme ilk zararlı müdahaleleri, seçmiş olduğu sanayileşmiş yaşam formları ile verilmeye başlanmıştır ve bu süreç devam etmektedir. Özellikle 1970’li yıllarda toplumun pek çok kesiminde bu müdahalelere karşı duruşlar başlamış ve aslında tam da bu sırada sürdürülebilirlik kavramı geliştirilmiştir. Bir ifade biçimi olan sanat, bu kavramı üretim biçimlerinde ve malzeme seçimlerinde çokça kullanmıştır ve odağını çevre ve yeryüzüne yöneltmiştir. İklim sorunları, küresel ısınma gibi çevresel felaketlerle baş etmek için sanatı araç olarak kullanan sanatçı, lider ve aktivist rolü ile toplumun pusulası olmuştur. Kavramsal Sanat ile başlayan, Arazi sanatı, Yoksul Sanat, Minimalizm gibi akımlarla devam eden çevre bilinçli

sanat akımları sanat formlarındaki varlığını günümüz güncel sanat pratiklerine kadar yansıtmıştır. Sanatçı üretme eylemlerini çevre çıkışlı gerçekleştirdiği buluntu/ atık nesneleri rastgele deneySEL çalışma formları ya da kendi kişisel tekniklerinde devam ettirmektedir. Geri ve ileri dönüştürme teknikleri ile ya da geri dönüştürülen malzeme seçimleriyle farkındalık yaratmaktadır. Sanatın ve sanatçının sürdürülebilirlik konularında kolektif kültürel desteği çok fazla olmaktadır. Sanatçının almış olduğu çevre bilinci kararlılığı ile hareket etme misyonunu karbon etkisini azaltmayı destekleyen sanat galerileri, müzeler, küratörler de destekleyerek etkileşimli bir güç sağlanabilir. Böylece sürdürülebilirlik bağlamında çevresel konuların desteklendiği malzemelerle ifade edilen ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlandığı ortamlar yaratarak, çevre bilincine duyarlılığı ile ekosisteme büyük katkı sağlayabilir.

1990'lara gelindiğinde kapital düzenin en uçlara geldiği, medya-tüketim çemberine giren toplum, bu kaotik ortama ekolojik sanat aracılığıyla karşı koyma çabalarını arttırmıştır. Çağdaş sanat pratiğinde dönüştürülmüş ya da dönüştürme yolu ile elde etme stratejilerine odaklanan sanatsal tekstil ürünlerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Tekstil sanatı bağlamında sanatçı, atıkların kaynaklarını elde etmede, elyaftan başlayarak paketlemeye kadar üretim aşamalarının bütün evrelerinde bolca malzemeye ulaşabilmektedir. Bu malzemeleri bulundukları bağlamdan kurtaran tekstil sanatçısı sanat eserine dönüştürmektedir. Bunu gerçekleştirirken tekstillerin çağdaş kullanımını ifade eden sosyolojik, psikolojik, toplumsal, kimlik vb. pek çok yaklaşımı kullanabilir. Kumaşın, elyafın, giysinin atık her ne ise, katları, renkleri, cinsleri, şekilleri, saydamlıkları, yumuşaklıkları vb. özellikleri ile bir söylem biçimini kolayca şekillendirmektedir. Seçilen 4 farklı Sanatçının çalışmalarında, çevrelerinde bulunan eylemleri, inançları, yaşamları ne kadar benimsedikleri dikkat çekmektedir. Yaşadıkları kültürü insanın ayrılmaz bir parçası olarak görmektedirler ve hatta kendi sürdürülebilir kültür sentezlerini oluşturdukları görülmektedir. Ekolojik değişimin insan müdahaleleri ile ortaya çıkmış olması ve tekstil sanatçılarının bunlara müdahaleleri topluma rol model olmaktadır. Üretilen 6 farklı çalışma ile ulaşılan sonucu değerlendirmek gerekirse, malzemeye ulaşma ve üretme aşamalarında hep sanatın özerk alanını besleme ve biçim içerik uyumluluğu dikkate alınmıştır. İnsan eliyle bozulan doğanın yine insan eliyle estetik bir biçimlenme yaşaması sürecin kıymetli olduğunun en büyük göstergesidir. Çevresel felaketler ve küresel ısınma, son derece uygar ve sanayileşmiş bir yaşam biçiminin sonuçlarıdır. Çevreye ve dolayısıyla kendi yaşam alanımıza daha fazla zarar vermemek istiyorsak, sanat ve sanatçı açısından ekolojik düşünme ve uzun vadeli eylem planları yapmak en büyük ideallerinden olmaktadır. Daha çok yeşil, daha temiz bir evren ve dost bir doğa için daha çok dönüştürme ve yeniden üretme şart olmaktadır. Son söz olarak:

Sanatçılar dünyayı tek başlarına değiştiremezler. Ancak uyumlu bir çaba gösterdikleri zaman, hayatın kendisiyle işbirliği yaparlar, diğer disiplinler ve izleyicilerle ve bunlar arasında çalışırlar ve oldukça dar sanat dünyasının dışında ciddi olarak düşünülme şansı verilirse, geleneksel bilgiye görsel sarsıntı ve ince dürtüler sunabilirler. (Lippard, 2007:6)

KAYNAKLAR

- Akdemir İ. & Korkmaz F.D. (2021). Sürdürülebilirlik Bağlamında Moda ve Sanat İlişkisi. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS), 10(1). 191-207.
- Arlı, S. (2019). Sürdürülebilirlik Kapsamında Sanat ve Zanaat, *Uluslararası Sanat ve Sanat Eğitimi Dergisi*, 9(19), s. 53- 68.
- Antmen, A. (2014). *Sanat Cinsiyet*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Boren, A., (2017). “Emeğim Eserim Olacak”, E-skop Dergi <https://www.e-skop.com/skopbulten/sanat-ve-emek-emegim-eserim-olacak/3289> (20.09.2021).
- Bourriaud, N. (2002). *Relational Aesthetics*, (translated by Simon Pleasance & Fronza Woods with the participation of Mathieu Copeland), Les presses du réel, Dijon – France
- Çelik, F. (2021). <https://www.oggusto.com/sanat/surdurulebilir-sanat> (Erişim tarihi: 12.12.2021)
- Güner, E., Ataman G., (2016). “Bir Ritüel Olarak Sanat: Richard Long”, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9(19) 62-73.
- Himmelsbach, Sabine. "Sürdürülebilir değişim: çağdaş sanat pratiğinde geri dönüşüm stratejileri." vb. *Montreal*, hayır. 88, Aralık 2009, s. 18+. *Gale Academic OneFile*, link.gale.com/apps/doc/A214998726/AONE?u=anon~49650fef&sid=googleScholar&xid=b5a7b5ad . Erişim tarihi: 26 Kasım 2021.
- Karaca, G. (2019). Etkileşimli ve Katılımcı Sanat Bağlamında Sanat ve Ekoloji İlişkisi. 7.Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Burdur
- Katkar, P., M., Bairgadar, S.M., 2012. Textile Waste Recycling. Erişim Tarihi: 30.04.2012. <http://www.fibre2fashion.com/industryarticle//2726/textile-waste-recycling1.asp>
- Koşar, S. T. A., Gezicioğlu, F. Y., & Yalçın, M. B. (2021). Üniversitelerin tekstil ve moda tasarımı öğretim programında artan/artık/atık malzemenin geri kazanımı ve sürdürülebilirliği üzerine bir araştırma. *Turkish Studies*, 16(2), 719-741. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.49880>
- Kozak, M., 2010. Tekstil Atıkların Yapı Malzemesi Olarak Kullanım Alanlarının Araştırılması. *Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 6, 65-68.
- Lippard, Lucy R. (2007). *Dadas on Art: Tzara, Arp, Duchamp and Others*. Dover Publications: New York
- Peşkircioğlu, N., (2016). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Küresel Verimlilik Hareketine Doğru, *Kalkınmada Anahtar Verimlilik*, 6(332), Ankara.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1:** <http://14b.iksv.org/works.asp?id=63> (Erişim tarihi: 21.09.2021)
- Görsel 2:** <https://www.nytimes.com/2016/09/16/arts/design/an-artist-redefines-power-with-sanitation-equipment.html> (Erişim Tarihi: 30.09.2021)
- Görsel 3:** <https://www.annalenasauerartist.com/> (Erişim tarihi: 20.11.2020)

Görsel 4: <https://kaarinakaikkonen.fi/> (Erişim tarihi: 20.11.2020)

Görsel 5: <https://www.coulterfussell.com/> (Erişim tarihi: 20.11.2020)

Görsel 6: <https://arts-sciences.buffalo.edu/art/faculty/directory/Udondian-Victoria.html> (Erişim tarihi: 19.11.2020)

Görsel 7: Gülşen Şefika Berber arşivi

Görsel 8: Gülşen Şefika Berber arşivi

Görsel 9: Gülşen Şefika Berber arşivi

Görsel 10: Gülşen Şefika Berber arşivi

Görsel 11: Gülşen Şefika Berber arşivi

Görsel 12: Gülşen Şefika Berber arşivi

İnternet kaynakları

URL 1: ([Dünden Bugüne Sürdürülebilir Sanat \(ogusto.com\)](http://DündenBugüneSürdürülebilirSanat.ogusto.com)), Erişim Tarihi:30 11 2021

URL 2: [https://monoskop.org/Mierle Laderman Ukeles](https://monoskop.org/Mierle_Laderman_Ukeles) (Erişim Tarihi: 20.11.2020)

URL 3:<https://www.annalenasauerartist.com/> (Erişim tarihi: 10.11.2020)

URL 4:<https://kaarinakaikkonen.fi/> (Erişim tarihi: 10.10.2020)

URL 5: <https://www.coulterfussell.com/> (Erişim tarihi: 12.09.2020)

URL 6: <https://arts-sciences.buffalo.edu/art/faculty/directory/Udondian-Victoria.html> (Erişim tarihi: 19.11.2020)